

Прегледни рад

Јелена М. ВУЈАНОВИЋ*

ЕЛЕМЕНТИ ПОЛИТИЧКИХ ИДЕОЛОГИЈА У ПЈЕСМАМА АЛЕКСЕ ШАНТИЋА

Айсѝракѝ: Многи критичари Шантићевог књижевног дјела истицали су социјалне и родољубиве елементе у његовим пјесмама. Циљ овог рада је да те елементе посматра и анализира из угла политичке торије.

У том смислу основно истраживачко питање рада је да ли у пјесмама Алексе Шантића можемо препознати елементе великих политичких идеологија, полазећи од дефиниција и карактеристика које је дао Ендру Хејвуд у књизи *Политичке идеологије*.

Рад полази од претпоставке да се у Шантићевим пјесмама могу препознати елементи две велике идеологије: социјализма и национализма. Међутим, сматрамо да се елементи социјализма у његовим дјелима темеље више на хришћанском погледу на свијет него на марксистичкој литератури, а да се национализам схвата инклузивније у смислу идеје да „наш народ“ код Шантића могу да чине и муслимани.

У истраживању се користе анализа дискурса и анализа садржаја.

Кључне ријечи: Алекса Шантић, идеологија, социјализам, национализам.

ПРЕДМЕТ И ОКВИР ИСТРАЖИВАЊА

Лијепа Емина с ибриком у руци, Мостар пун бехара и смарагдна Неретва – то је слика која нам се јави на помен Алексе Шантића. Но, бесмртност љубави и љубавне чежње и родољубиви описи и осјећања нису све што можемо наћи код овог нашег великог пјесника. Ако пажљивије читамо уочићемо и одређене политичке идеје, било директно или метафорички представљене. То су, наравно, примјетили и бројни књижевни критичари који су писали о његовим пјесмама, попут Живковића који је истицао да родољубива и социјална лирика код Шантића чине јединствену групу пјесама. (Живковић, 2009: 191)

* докторант на Факултету политичких наука Универзитета у Београду, jelevujanovic@gmail.com

Међутим, сви они су на те аспекте Шантићевих пјесама гледали из угла теорија књижевности и књижевних критика. Овим радом настојаћемо да прикажемо Шантићеве пјесме из једног другачијег угла, из угла политичке теорије.

У том смислу основно истраживачко питање овог рада је да ли у пјесмама Алексе Шантића можемо препознати елементе великих политичких идеологија, полазећи од дефиниција и карактеристика које је дао Ендру Хејвуд у књизи Политичке идеологије. (Хејвуд, 2005)

Предмет истраживања су начини (средства и поступци) којима су елементи политичких идеологија реализовани у пјесмама Алексе Шантића.

Овај рад полази од претпоставке да су пјесме Алексе Шантића утемељене у доминантном политичком дискурсу периода у ком су настале и да у њима доминирају елементи социјализма и национализма.

Под политичком идеологијом подразумејемо „мање-више кохерентан скуп идеја који пружа основу за организовано политичко деловање, без обзира на то какав је циљ тог деловања – да очува, модификује или сруши постојећи систем власти. Стога све идеологије а) нуде приказ постојећег поретка, обично у облику „погледа на свет“, б) износе модел жељене будућности, визију „доброг друштва“, ц) објашњавају како може и како би требало да се изведе политичка промена – како да се од а) стигне до б).“ (Хејвуд, 2005: 12)

Елементи једне политичке идеологије су кључни, гранични и периферни појмови који ту идеологију карактеришу.

Социјализам се може схватити као економски модел друштва, као друштвени покрет радничке класе и као идеологија у ширем смислу. Основни елементи, односно појмови социјализма, схваћеног у ширем смислу су „заједница, сарадња, једнакост, друштвена класа, заједничко власништво“. (Хејвуд, 2005: 112) У социјализму људи нису издвојени појединци. Они су чиниоци друштва и остварују се кроз заједницу, сарадњу и солидарност са другим људима. Људи су „браћа“ а не „вукови“ једни другима. У том смислу, политички фактор нису појединци већ заједнице људи од којих је за социјализам најдоминантнија класа. Једнакост се у апсолутном (комунистичком) смислу схвата као једнакост исхода, али се у релативном, социјалдемократском смислу схвата као друштвена једнакост настала на једнакости прилика и државном исправљању неједнакости које нужно постоје у друштву. Идеја о заједничком власништву проистиче из вјеровања да је управо приватна својина извор неправди, неједнаких могућности и материјализма који ствара искварено друштво. Зато се социјалисти залажу за заједничко власништво над средствима за производњу.

Национализам се може схватити као политичка доктрина, психолошки феномен који значи емотивну приврженост нацији или националној држави и као идеологија. Основни елементи национализма као идеологије су „нација, органска заједница, самоопредјељење, политика идентитета.“

(Хејвуд, 2005: 167) Нација се схвата као главни принцип политичког организовања, при чему треба напоменути да постоје различита тумачења нације, од ексклузивнијих (етнокултурни национализам) до инклузивнијих (грађански национализам). Она се схвата и као органска, дакле природна заједница односно група људи која посједује „снажан колективни идентитет заснован на спонама другарства, лојалности и дужности.“ (Хејвуд, 2005: 172) Таква заједница има право на самоопредјелење у оквиру ког је врло важан појам народног суверенитета. Политика идентитета је у сржи национализма. При томе за „политичког националисту `објективни` моменти као што су територија, религија и језик нису ништа мање важни од `субјективних` као што су воља, памћење и патриотска лојалност.“ (Хејвуд, 2005: 175)

Анализом дискурса и анализом садржаја пјесама Алексе Шантића, издвојених по избору Драгише Живковића у књизи *Песме*, покушаћемо да разоткријемо „семиотичке и семантичке одлуке којима се, избором коришћених знакова, у стварност уноси значење“ (Илић, 2016: 12) и повежемо садржај пјесама, стилске слике, описе и приказане односе са елементима политичких идеологија.

ПОЛИТИЧКЕ ИДЕЈЕ, ИДЕОЛОГИЈЕ И КЊИЖЕВНОСТ

Постоје различита схватања односа књижевности, политике и политичких идеја. Од оних везаних за романтизам и схватање да је књижевност у служби изградње националног идентитета (видети Милиновић, 2011), оних по којима је улога књижевности у традиционалним државама друштвена и политичка стабилизација (видети Педерин, 1996), до схватања да је књижевност израз бунта и друштвене авангарде.

Како год посматрали, књижевна дјела не настају издвојено од времена и контекста у ком су стварана. Она су израз не само умјетничког прегнућа аутора, већ и његовог односа ка стварности која га окружује, као што и разумијевање и доживљај читаоца зависи од његовог друштвено-историјског контекста и образовања. „Сасвим је природно онда да историјско-друштвене околности итекако утичу на развој и изглед књижевности и читаоцевог доживљаја.“ (Милиновић, 2011: 3) То нарочито важи за периоде крупних друштвених промена и историјских догађаја, о чему је говорио и Скерлић, који је уједно био и Шантићев савременик, наводећи да је књижевност код нас „у толикој мери била одблесак културних прилика, духовних, националних и социјално-политичких покрета“ (Скерлић према Мумовић, 2015).

Слично можемо рећи и за политичке идеје. „Све политичке идеје обликоване су друштвеним и историјским околностима у којима се оне развијају и политичким амбицијама којима оне служе.“ (Хејвуд, 2005: 3)

Идеје обликују идеологије, а идеологија нас снабдијева језиком политичког дискурса чије се одлике, како у пракси политичара тако и у књижевним делима, могу препознати анализом избора коришћених знакова којима се у стварност уноси значење. Ипак „анализа политичког дискурса у књижевном делу, као делу уметности, требало би да је нешто друго у односу на анализу доминантне језичке праксе политичара и медија, уколико је реч о правом уметничком делу, а не о делу памфлетског типа, о делу које пати од политичке и идеолошке ангажованости, или о делу које је резултат ванкњижевних стремљења аутора. „Политички дискурс“ у правом књижевном делу, које јесте искључиво тековина уметничког промишљања и талента, није средство успостављања моћи, контроле и доминације, или пак инструмент манипулације, већ један од низа могућих изражавања уметничке имагинације помоћу које се стварају особени светови.“ (Илић, 2016: 13)

ЕЛЕМЕНТИ ПОЛИТИЧКИХ ИДЕОЛОГИЈА У ПЈЕСМАМА АЛЕКСЕ ШАНТИЋА

Алекса Шантић, познати српски пјесник, рођен је у Мостару 1868. године, где је и умро 1924. године. Период у ком је Шантић живио (крај 19. и почетак 20. века) и поднебље где се родио и одрастао (Мостар, Босна) карактерише са једне стране борба за већа права радника и сељака (дакле изражене класне разлике), а са друге, борба за национално ослобођење српског народа, али и уједињење југословенских народа. Као што истиче Радоман Кордић, „проблем односа књижевности и политике се увек на исти начин актуелизује у временима друштвених криза“ (Кордић, 2008). Довољно је да поменемо да је то период анексије Босне и Херцеговине од стране Аустроугарске, период у ком су се одиграли Балкански и Први свјетски рат и период у ком је формирана Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца. Такав контекст је на неки начин обликовао стваралаштво читаве једне генерације књижевника у коју спада и Шантић.

Идеје **једнакости, солидарности и људског достојанства** које Хејвуд, као што смо раније видјели, сматра најважнијим концептима социјализма веома су изражене у Шантићевим пјесмама, као и сликовити прикази односа моћи у друштву, нарочито односа између радника и више класе. Он се неријетко поистовјећује са угроженим слојевима становништва и апелује на стварање праведнијег друштва. Сликковитим описивањем живота најнижих и најугроженијих друштвених слојева, сељака и радника, и коришћењем симбола који нас асоцирају на такав живот и буде емоције, Шантић је настојао да читаоцу приближи ту неправду друштвеног раслојавања. „Његов саплеменик

је радник, мајстор, човек од посла и од зноја. (...) А симбол таквог радника је *шежак* (сељак, *нај. аутора*) на посној земљи“ (Живковић, 2009: 191)

У пјесми „О класје моје“ (Шантић, 2009: 73) Шантић са горчином представља односе у друштву као неравноправне односе између оних који са муком стварају одређена добра (радника) и оних „силних“ који у њима уживају што је социјалистичка слика неправедног односа између радничке и више класе:

„Сву муку твоју, напор црног роба,
Појешће силни при гозби и пиру...
А теби само, кò псу у синциру,
Бациће мрве... О, срам и грдоба!..“

И нико неће чути јад ни вапај-
Нити ће ганут бој цјану госпoду...
Сељаче, гољо, ти си прах на поду,
Тегли и вуци и у јарму скапај.“

Тај неправедан однос према раднику и сељаку, Шантић је исказивао приказујући њихов живот и рад кроз мотиве патње, зноја, хљеба или описе попут „у издртом сукну“ (Шантић, 2005: 87).

Он се на најдубљи начин поистовјећивао са патњама радника и сељака (пјесме „Ковач“, „Рибари“, „Вечерња звона“) и препознавао њихове недаће и проблеме:

„Кò клетва бона,
Кò јаук милиона,
Ја чујем како, с висине оне,
Силни чекићи звоне:
Хљеба нам! Хљеба! Хљеба!“ (Шантић, 2009: 81)

Шантићево схватање једнакости видимо и у пјесмама у којима себе сматра једнаким са било којим радником што потврђују стихови о његовом пријатељу бачвару, као и ријечи „Судба је моја к`о судба рaiшара“:

„Ми смо једно исто – људи са занатом,
И с нама се само чедне мисли друже:
Ја стихове гладим, а он дуге струже,
Па велика дјела стварамо алатом.“ (Шантић, 2009: 83)

Он врло често користи и термин „брат“ и „браћа“ наглашавајући тако то схватање једнакости и заједнице. Међутим, дјелује да код Шантића идеја једнакости, солидарности и тај вапај за животом достојним човјека не проистичу из марксистичке литературе или опредјељења и код њега нема револуционарних мотива у том смислу. Многи његови стихови нам показују да он ове идеје црпи из хришћанства схваћеног кроз принцип да смо сви пред Богом једнаки и кроз оно исконско „Љуби ближњег свог...“:

„Хоћу да живим животом човјека:
 Хоћу да љубим, да трним и страдам,
 у својој вјери да се добру надам (...)
 Идући теби и вјерујућ у те
 ускрсли брата потиштених људи.“ (Шантић, 2009: 114)

Како истиче и Живковић, код Шантића социјалистичке идеје имају хришћанско значење самилости и сапатње. (Живковић, 2009: 183) То можемо да видимо и у начину на који схвата и слави рад у појединим стиховима, попут описа *џежак* у истоименој пјесми у којој се толико поистовјетио да пише у првом лицу и описује како ће своје руке пуне жуљева, дакле радничке руке, показати Богу а он ће га зато пустити у рај (видети пјесму „Тежак“ у Шантић, 2005: 85). Такође, „у Свијетлу ноћи песник има визију Христа. Али тај Христ не силази у град, да поткрени душе у искушењу, нити се јавља вернима у храму, него одлази у поља да благослови рад човеков.“ (Богдановић, 1961)

Управо зато он из тих идеја не гради став о заједничком власништву и класној борби, већ о правди и ослобађању. Код Шантића се све ове идеје не супротстављају, већ се из њих надограђују и развијају и елементи идеологије национализма. Тако се из идеје једнакости појединаца рађа идеја о једнакости народа а самим тим и мисао да Срби имају сва права која уживају други слободни народи Европе. Даље, идеја солидарности је нераскидиво везана са идејом органске заједнице коју налазимо у многим Шантићевим стиховима а људско достојанство, за Шантића, подразумјева како слободу, права и сопствени идентитет појединца тако и слободу и право на самоопредјељење једне националне државе.

Како истиче Живковић „код Шантића је социјална поробљеност у првом реду национална поробљеност“ а „родољубива порука увек повезана са социјалним бунтом“. (Живковић, 2009: 192) Он не само да је себе поистовјећивао са угњетеним слојевима друштва већ и читав српски народ и то двоструко. Прво, за Шантића су управо сељаци ти од којих смо сви потекли. Они су одржавајући традицију и преносећи народне приповјетке и митове створили и одржали идеју отаџбине и идеју да се за њу „живи и мре“ и они су својим радом у миру и својом борбом у рату одржали народ и земљу. Сељаци су, дакле, ти који су преносили и изградили национални идентитет. То нам даје до знања у пјесми „Моји очеви“, у којој претке изједначава са сељацима и гдје даје једну митску слику са симболима гусала и мајке која дјецу учи патриотизму:

„Моји су очеви из онијех страна,
 гдје мотика звони и гдје красна бије;
 Гдје зној с чела капље и гдје рало рије,
 и тврде се груде дробе испод брана...

Моји су очеви из колиба груби`,
 гдје се гусле чују, приповјести, бајке,
 гдјено дјецу уче просте, добре мајке,
 кам рођени како брани се и љуби...“ (Шантић, 2009: 63)

А друго, он читав српски народ сматра угњетеним од стране великих и моћних сила, нарочито Аустроугарске. „Шантић ставља знак једнакости између поробљеног народа од стране завојевача и тежачког света који знојем и крвљу натапа комад земље који обрађује“. (Живковић, 2009: 192) године 1908. када је анектирана Босна и Херцеговина он пише:

„Упоља наша Искарлот уђе,
 И њиве наше постадоше туђе,
 И на нас паде губа и ругоба..“ (Шантић, 2005: 58)

Шантић је „веома успео социјални песник, песник револта против угњетавања и експлоатације, песник који говори у име сиротиње, не доктринарно, него свим својим срцем и искуством“ а истовремено „у средини из које се јавио долазило је и национално угњетавање“. (Павловић, 1974) Све ово нам објашњава тај Шантићев нагласак на солидарности, на потреби да сви помажемо и поштујемо једни друге, што је еквивалент социјалистичкој идеји да је људском друштву иманентна сарадња, а не конкуренција.

Истовремено то нас доводи до Шантићевог схватања заједнице. По њему не само да треба да сарађујемо и поштујемо се сада, већ требамо уважавати и своје претке али и оне који ће доћи послје нас.

Он нам, у њјесми „О боре стари“, сликовито говори како смо сви као тај бор који је ништаван и слаб без снаге која му долази из корјена и без земље у коју су ти корјени дубоко усађени:

„О боре, уши’ своје јаке жиле
 у ову земљу пуну црне драче...
 У њој су снаге, у њој твоје силе.
 У њој је лијек за срце што плаче,
 У њој се врела наше крви лију,
 У ту крв свету уши’ жиле јаче.“

Заједница је дакле једна органска цјелина која обухвата прошла, садашња и будућа поколења једног народа и подразумева везаност за земљу на којој се живи, што је опис који чешће можемо наћи код објективистичких приступа нацији (видјети Суботић, 2005) – оних који је везују за постојање објективних критеријума као што је нпр. заједничка територија и историјско поријекло.

Основ те заједнице код Шантића је национални идентитет заснован на заједничком језику, поријеклу, историји, традицији, што се често евоцира кроз приказе мајке, праједовских гробова и земље натољене крвљу:

„Од своје мајке ко ће наћи бољу?
 А мајка ваша земља вам је ова.
 Баците поглед по кршу и пољу,
 Свуда су гробља ваших прадједова. (...)
 За ове крше све вас, све вас веже:
 Име и језик, братство и крв света.“¹

При том, за њега појам Српски народ није нужно везан за вјеру иако јој је он изузетно посвећен и многе његове пјесме су праве химне Богу. Он дубоко осјећа да је православље нешто што је помогло да се српски идентитет развије и очува и он то показује нар. када се за спас српства моли Светом Сави или кад у пјесми *Музи* каже „и крепком вјером мој народ причести“. Међутим, малоприје цитирана пјесма „Остајте овде“ посвећена је муслиманима, који су кренули да се иселавају из Босне након анексије од стране Аустроугарске, а у пјесми „Заборавамо“ он изражава искрену тежњу да се муслимани и православни уједине као браћа јер по њему:

„Једног смо стабла огранци и грана,
 Па не питајмо ко је вјере које;
 Ми ћемо учит јеванђеље своје,
 А ви се свога држите корана.“

Овде видимо да иако има објективистички приступ нацији (позивање на језик, земљу, историју) тај приступ није потпуно ексклузиван – он не искључује све оне који нису православни вјерници из свог схватања заједнице. Штавише, у горе наведеним стиховима Шантић је изричит у ставу да Срби и босански муслимани имају исто поријекло.

Ту је и идеја људског достојанства као врло важан мотив Шантићеве мисли. Живјети једним људским животом у правом смисли, бити слободан да сам одлучујеш о себи, бити слободан да као човјек волиш и страдаш, радиш и живиш то је идеал коме се тежи јер „*волови јарам њрџе, а не људи, Бој је слободу дао за човјека.*“ „Предуслов за развој сваке индивидуе је слободан развој свих људи“ (Лебовиц, 2014: 32) у једној заједници.

Наравно, за припаднике једног потлаченог народа, какав је био српски у Босни и Херцеговини, праве слободе и достојанственог живота нема без потпуне националне слободе. Зато се Алекса молио Светом Сави:

„Ој, ти српски светитељу!
 Испуни ми младу жељу:
 Подај Србу снаге, моћи,
 Избави га црне ноћи...“

Позивао је читаво српство да се бори за слободу позивајући се на славне битке и славне јунаке па и на најјачи национални мит, а то је Косовски мит:

1 Пјесма: Остајте овде.

„О, не дајте Срби, да Вукова љага
окаља вам образ чист ко сунце с неба!
Не идите, браћо, од роднога прага
јер мученој земљи мученика треба...
Треба мушке снаге и витешких рука;
Треба Обилића и слободних лава...“²

„Успомене на заједничку прошлост, осећање континуитета са прецима и херојским данима, слављење негдашњих подвига и култ жртава, једна митско-поетска верзија историје у којој се више изражава солидарност са представљеном прошлошћу, него што се тражи историјска истина“ (Суботић, 2005: 17) – све то је важан елемент схватања нације као кључног појма национализма.

Борба за националну слободу је за Шантића и борба за правду. За њега је праведно да један частан и храбар народ попут српског буде једнак са другим слободним народима свијета. Једнакост и слобода су концепти који код њега, не само да нису супростављени, већ се прожимају и надопуњују кроз идеал достојанственог живота за појединца и народ. Како он каже:

„с браника светог права Не отступа, не скрива се,
– Са смјелошћу гордог лава Трпи муке и ужасе. ...
То оружје, што све ори И до златне води мете,
Чисто ј' срце, у ком гори жар истине, правде свете.“³

Истовремено то је и борба за уједињење јер само уједињени Срби су довољно јаки да своју освојену слободу и сачувају –

„Орле бели, прени, сини,
Нове славе дај нам плод!
С Авале се плаве вини,
Ослободи, уједини,
Мило Српство, мили род!“

Овде треба напоменути да идеје о националном уједињењу нису нешто што је заступљено само код Шантића или српских пјесника. „До краја 19. века национализам је постао прави народни покрет са лепршањем застава, националним химанама, патриотском поезијом и књижевношћу, јавним свечаностима и народним празницима“ (Хејвуд, 2005: 163) широм Европе.

Шантићеве пјесме спадају у ред најбољих пјесама парнасо-симболичке српске поезије, али „за разлику од већине песника свог доба, који су се све више европеизирали, Алекса Шантић, певајући о слободи, српству, социјалној правди, остао је до краја веран националним и социјалним идејама прошлог века.“ (Деретић, 2007)

2 Пјесма: Сеоба.

3 Пјесма: Србиново оружје.

ЗАКЉУЧАК

Као што смо истакли на почетку, многи аналитичари су истицали да се родољубиви и социјални елементи у Шантићевим пјесмама нераздвојно преплићу. Овај рад је показао да се у тим елементима могу препознати кључни елементи две велике идеологије: социјализма и национализма. Наравно, доводити ове две идеологије у везу из наше перспективе може бити погрешно протумачено. Али у историјском контексту у ком је живио Шантић борба за национално ослобођење и борба за право и правду *тјежача*, односно сељака и радника биле су, нарочито у Босни у којој још није било до краја ријешено сељачко питање, готово једно те исто.

При томе, Шантићеви вапаји на једнакост, солидарност и његово схватање заједнице темељили су се више на хришћанском погледу на свијет него на марксистичкој литератури, и у том смислу те идеје нису социјалистичко-револуционарне. Из њих произилази поистовјеђивање ослобођења радника и сељака са ослобођењем читавог народа. Такође, иако је његова поезија препуна српских патриотских симбола, величања српства, али и помињања одређених елемената из православља као што је нпр. обраћање Светом Сави, по неким пјесма можемо да закључимо да његово схватање национализма ипак није ексклузивно. Он не одбија могућност да су и муслимани један те исти народ са православцима и чак им, као што је познато, посвећује једну од својих најљепших пјесама „Остајте овде“.

Да би се Шантићеве политичке идеје још боље схватиле од оног што је представљено у овом раду свакако је потребна дубља анализа целокупне поезије тог времена из угла како политичког контекста тог доба, тако и из угла појмова и дефиниција које нам даје политичка теорија, а овај рад је само један допринос у том правцу.

ИЗВОРИ

Шантић (2009): Алекса Шантић. *Песме*. приредио Драгиша Живковић. Сремски Карловци: Каирос.

ЛИТЕРАТУРА

- Богдановић (1961): Милан Богдановић. *Шантић као социјални њесник*. Београд: Стари и нови.
 Деретић (2007): Јован Деретић. *Крајка историја српске књижевности*. Београд: Делфи.
 Живковић (2009): Драгиша Живковић. „Поговор“. *Песме*. Сремски Карловци: Каирос.
 Илић (2016): Слађана А. Илић, *Политички дискурс у њријовейкама Радована Белој Марковића*, Докторска дисертација, Београд: Факултет политичких наука.
 Кордић (2008): Радоман Кордић. „Књижевност је политика“. *Политика*, доступно на: <http://www.politika.rs/sr/clanak/34251/%D0%9A%D1%9A%D0%B8%D0%B6%D0%B5%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82-%D1%98%D0%B5-%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0>

- Лебовиц (2014): Мајкл А. Лебовиц, *Држава и будућности социјализма*. Београд: Центар за политике еманципације.
- Милиновић (2011): Василије Милиновић. „Књижевност и политика“, *Право и друштво*. Београд: Службени гласник.
- Мумовић (2015): Ана М. Мумовић. *Јован Скерлић као учитељ живојиа*. доступно на: <https://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/2217-7337/2015/2217-73371501127M.pdf>.
- Павловић (1974): Миодраг Павловић. „Претпразничко вече Алексе Шантића“. *Поезија и култура*. Београд.
- Педерин (1996): Иван Педерин. „Књижевност и политика“. *Обновљени живоји: часопис за филозофију и релијјске знаносији*. (51)3, стр 201–216.
- Суботић (2005): Милош Суботић. „Црно-бели свет: Прилог историји дуалних типологија национализма“. *Филозофија и друштво*. 1/XXVI.
- Хејвуд (2005): Ендру Хејвуд. *Пољитичке идеологије*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.

Jelena VUJANOVIĆ

ELEMENTS OF POLITICAL IDEOLOGIES IN THE POEMS
OF ALEKSA ŠANTIĆ

SUMMARY

Many critics of Šantić's literary work have emphasized the social and patriotic elements in his poems. The aim of this paper is to view and analyze these elements from the political theory perspective.

In this sense, the basic research issue of the paper is whether we can recognize the elements of great political ideologies in the poems of Aleksa Šantić, starting from the definitions and characteristics given by Andrew Heywood in the book *Political Ideologies*.

The work assumes that elements of two great ideologies can be recognized in Šantić's poems: socialism and nationalism. However, we believe that the elements of socialism in his works are based more on the Christian worldview than on Marxist literature, and that nationalism is understood more inclusively claiming the idea that so-called "our" nation can include Muslims too.

The study uses discourse analysis and content analysis.

Key words: Aleksa Šantić, ideology, socialism, nationalism.